

SEKSUALNA REVOLUCIJA I EVOLUCIJA

Uvod

Zamolio sam bio o. Filipa Johlera SJ (Austrija) da nam na Obiteljskoj ljetnoj školi prikaže pokret seksualne revolucije na Zapadu. On se velikodušno odazvao pozivu, no naknadno je bio spriječen da dođe, pa je poslao svoj referat u obliku skupljenog materijala. Na temelju tog materijala napisan je dio ovog članka pod naslovom *Seksualna revolucija na Zapadu*. Htio sam da taj dio izade pod njegovim imenom budući da sam mu dodao samo pokoju refleksiju, no on je ustrajao u svojoj skromnosti da mu ne pišem imena kao pisca članka. Porazgovorili smo se o tome u naknadnom susretu. Morao sam stoga preuzeti odgovornost za čitav tekst ali ne mogu prešutjeti a da ne zahvalim ocu Johleru za velikodušnu i nesebičnu suradnju. Iz njegova materijala izostavio sam jedino odlomak o odgovornosti Crkve za dezorijentaciju na seksualnom području jer nisam pročitao niz kratko spomenutih autora koje je on naveo pa tako nisam mogao zauzeti ni stav prema njima.

Materijal koji mi je dostavio o. Johler objektivno prikazuje negativne pojave koje izbijaju pod nazivom »seksualne revolucije«. Mass-media jedino nam to nude u svojim izdanjima, no to ne znači da je sva mladež zahvaćena tim pokretom. Mi smo duboko uvjereni da je glavnina mladih poput tihih dubokih voda bolje odgojena te da mladići i djevojke koji cijene misterij svoga tijela i obiteljske ljubavi čine veliku većinu. No oni za publicitet nisu »novost«, nisu »interesantni i komercijalni«, mnogo se radije čita *chronica scandalosa*. Svejedno, i kao ekscentrična pojava seksualna revolucija zaslužuje bar površan studij.

Da je u čovječanstvu oduvijek bilo kojekakvih seksualnih nastranosti do trgovine »bijelim robljem«, svjedoči ozbiljna knjiga Augusta Forela *Die sexuelle Frage*, I. i II. (München 1905), pisana inače s ateističkih pozicija i naknadno u nas prevedena. Samo, u prijašnja vremena niti je čovječanstvo raspolagalo današnjom publicističkom tehnikom, niti se usudilo tako javno zastupati »detabuiziranje« seksualnosti.

Dodao bih unaprijed nekoliko osobnih iskustava s putovanja po inozemstvu. Engleska je već i prije imala striptizerske lokale. Oni danas smionije nose sasvim jasne naslove na ulici. U Münchenu, bar u dva smjera kojima sam krenuo sa stanice, naišao sam na bogato ilustrirane lokale za skupni seks. Dok sam ljetos radio u zabitnoj njemačkoj župi Rechbergshausen pričao mi je mladi liječ-

nik da nije mogao izdržati do kraja na filmu koji se davao u tom selu, a prikazivao je neprestano prirodne i homoseksualne koituse u svim varijantama i vidokutovima. Naravno da takve mjere nisu tek »detabuiziranje« seksualnosti, nego i propovijedanje jedne nove antietike seksualnosti.

I. Seksualna revolucija na Zapadu

Kad nešto nenadano, snažno, često neočekivano zauzme takve razmjere da se više ne može svrstati u omjer normalnoga, uobičajenoga, svagdašnjega, govorimo u fizičko-kemijskom smislu o eksploataciji, a u socijalnom smislu o revoluciji. U posljednje vrijeme navikli smo se na niz takvih eksplozija i revolucija: atomska eksplozija; socijalna, industrijska, tehnička revolucija. . . Neki se usude govoriti čak i o »eksploziji« pučanstva.

»Promatrajući prilike na etičko-moralnom području« — piše otac Johler — »u najnovije doba opće i crkvene povijesti 'na Zapadu' (= evropske zemlje, osobito njemačkog jezičnog područja, ali i Kanade i USA, gdje sam nekoliko mjeseci boravio), mogu reći da postoji neka 'seksualna revolucija'.«

Neki tipični fenomeni na tom području

1. *Proizvodi tiska i literature* s obzirom na ljubav, seksualnost, brak, izvanbračni seks, perverzitetu . . . ponajprije neobično rastu i postaju sve izazovnije. Na udaru je najviše ženino tijelo, što pokazuje da su protagonisti te revolucije muškarci. Dok su prije ilustracije stale kod kupaćeg kostima, sad su pokročile igrajući se na svakom stupnju kojekakvim efektima do potpunog strip-tiza. Mogli bismo svrstati časopise po tome dokle su doprli, a oni najsmioniji došli su do granice preko koje ih ne može više čekati sve unosnija trgovina. Tako će vjerojatno završiti trgovinska dobit, posebno skandinavskih zemalja, kad ih ostali dostignu. Postoje i školski udžbenici za fiziološko upoznavanje ljudske naravi (Sex-Fibel) s potpuno detabuiziranim ilustracijama, a tekst veliča seks kao vrhovnu vrednotu, obožava ga.

2. *Filmovi i televizija* svojim sugestivnim govorom slika u pokretu koje mogu i samu stvarnost iluzionistički nadmašiti nisu zaostali u širenju seksualnog vala (Sexwelle). Odvajkada su ljubavne scene u filmovima i na televiziji rekvi-ziti bez kojih oni ne mogu opstojati. U doba krize kino-predstava filmovi s potenciranim seksualnim akcentom donosili bi najviše zarade (Kassenschlager). Mnogi švedski filmovi dostigli su u tom smjeru žalosnu glasovitost. U njemačkom jezičnom području u istom smjeru djelovali su tzv. Sexreporti iz Zapadne Njemačke, u kojima reporteri otkrivaju što se događa među nedoraslim djevojkama, u školama, između direktora i sekretarica, kod domaćica dok im je muž na poslu, u bolnicama između liječnika i bolničarki (Schülerinnen-Report, Hausfrauen-Report, Sekretärinnen-Report, Schwestern-Report) . . . Film je također prešao skalu golotinjskih smionosti. Televizija je preuzimala već izrađene filmove, no njezin je doprinos u većoj mjeri ideološki: serijski filmovi društvenog sadržaja bave se problemima izvanbračne seksualnosti, bračne nevjere, prikazujući sve tako normalnim kao da nema nikakvih etičkih i društvenih normi na tom području.

U svakom većem gradu postoje specijalna kina koja daju isključivo seksualne i, može se reći, pornografske filmove. I kao što policija dopušta prostituciju, tako su i ti lokali pod njezinom zaštitom. Tu se daju sezonski u više tje-

dana, svaki dan više puta, posve izazovni filmovi. Uz takve kino-dvorane uređeni su restorani u kojima ženske poslužuju ne samo u izazovnim kostimima nego neodjevenih grudiju (oben ohne).

3. *Sex-shop (Sex-Messe)*. U više evropskih i američkih gradova priređuju se jednom godišnje seksualni sajmovi. Osim seksualnih knjiga i časopisa te izrađenih filmova na usku traku tu se izlažu artikli i preparati u vezi sa seksualnim životom; u novije vrijeme dodali su i antikoncepcijska sredstva. Djevojke koje to raspačavaju i prodaju odlikuju se štednjom u tekstu.

4. *Tajni centri* za snimanje i reproduciranje opscenih fotografija i uskotračnih filmova boje se javnosti te prodaju svoje artikle ispod ruke, čini se, vrlo lukrativno. Jednako tajno rade i neki *saloni za masažu* kao mali bordeli bez koncesije.

5. *Seksualna savjetovališta*. Veće ilustrirane novine i revije uvele su rubriku »Liječnički savjet«. Unutar te rubrike, koja je već ionako dobro seksualizirana, uvodi se posebna rubrika za seksualni život. Na savjetovanje putem dopisa nastavlja se osobno savjetovište odlično reklamirano preko novinske rubrike. U Njemačkoj je poznata tetka Beata Uhse, koja »stručno«, bez tabua i romantizma, rješava seksualna pitanja.

6. *Ekskluzivni klubovi* postoje za »anonimne« osobe iz najviših slojeva koje, kad se ipak nešto otkrije povodom nađene mrtve sudjelovateljice ili kad, na primjer, neki ministar mora dati ostavku, pružaju poželjan skandalozni materijal.

7. *Callgirl-Ringe* telefonski je imenik djevojaka koje posjednik imenika može pozvati na seksualne sastanke. Može im poslati auto ili sam doći kolima po njih.

8. *Trgovačka reklama* iskorištava seksualne i erotske podražaje kroz sve oblike mass-media, kako je svima poznato, pa je samo spominjemo u svrhu cjelovitosti prikaza. Još bi trebalo govoriti o modnim smionostima, no i to je svima vidljivo i poznato.

Novost je pri svemu tome sve jači prodor u javnost: u kioske, na ulice, u lokale i dvorane. Ne, naše doba nije licemjerno i puritansko, ono se pokazuje onakvim kakvo jest. Kojiput se pokazuje gorim nego što jest. Mladi se hvale »iskustvima«, kojih zapravo nemaju.

Taj prodor u javnost omogućila je ideološka i praktična revolucija u privatnom životu.

9. *Seksualna revolucija u odgoju i u praksi.*

Iz Danske je (prevedena na francuski) došla knjižica slična Mao-Tse-Tungovoj *Le petit livre rouge*; iz Danske je došla na engleski prevedena knjižica Lizzie Bundgaardove *About 16*. Te knjižice propovijedaju sasvim novi (ne)moral na seksualnom području.

Jedino još dopuštaju da nije sramota i znak abnormalnosti ako netko čeka sa seksualnom praksom poslije 14. godine života. Seks inače treba u obliku pettinga, međusobnog milovanja i nadraživanja dječaka i djevojčica, što ranije iskoristiti. Seksualne zabrane proglašuju se primitivnim zastrašivanjima religija. Na danskoj televiziji pojavila se djevojčica od kojih 15 godina i izjavila da je ona protiv stupanja Danske u Evropsko zajedničko tržište, da ne dođu skupa s religiozno zatucanim i seksualno neprosvijećenim Talijanima. Pouka o pettingu

ide u sve pojedinosti oblika podraživanja do pseudoznanstvenih savjeta da izbjegavaju maslac, čokoladu, tjesteninu i sladoled da im se ne promijeni miris kože i ne pojave bubuljice.

— Odavna poznatim ženskim bordelima u svrhu prostitucije pridružili su se i muški bordeli.

— Skupni seks skinuo je i samu koprenu individualnosti i osobne ljubavi sa seksa. U zatvorenoj skupini izivljavaju se javno mladići i djevojke. U zajedničkom stanu izivljavaju se oženjeni parovi, predajući se jedni drugima prema časovitom osjećaju, danas ovom, sutra onom partneru. Rimske orgije u trajnijem i pitomijem obliku ponovo su se rodile. Blaži je oblik takozvana »bračna komuna«: više brakova stanuje u istom o većem stanu, vodeći jedno kućanstvo radi »svladavanja osamljenosti«. Svi postaju »braća i sestre«. Dogodi li se koji bračni lapsus (Seitensprung), to se ne smatra tragičnim.

— Predbračni seksualni život zauzima sve veće razmjere. U nekim razredima 80% 15—16 godišnjih djevojaka već je ustanovljeno defloriranih. Starije djevojke traže sve više pilulu i antikoncepcijska sredstva. U nekim ferijalnim logorima srednjoškolske socijaldemokratske mladeži u Zapadnoj Njemačkoj dijelilo je vodstvo logora prezervative djevojkama bez razlike. Beatlesi i gammleri (čupavi anarhisti) specijalizirali su se u oslobodanju od »seksualnog ropstva i represivnosti malograđanskog društva i Crkava«. Kod jednog velikog zbora Jusosa (partijske omladine) u Gruga-Halle u Essenu dvoje mladih anarhista javno je izvršilo seksualni čin.

— Homoseksualnost se izvanredno širi i institucionalizira: niču lokali samo za muške, koje uz odrasle homoseksualce posjećuju i oni koji su još gotovo djeca. Žene su tu »zaostale«, zna se samo za anonse u novinama kojima se dozivaju. U Danskoj od blizu pet milijuna stanovnika ima pola milijuna deklariranih homoseksualaca.

— U rastavama braka najdalje su dotjerali Amerikanci: svaki treći brak se rastavlja. Trajno drugovanje na radnim mjestima, u uskim prostorijama, ovisnost tajnica o šefovima, predradnicima i kolegama... mnogima je prevelika kušnja za bračnu vjernost i za čistoću prije braka.

— Zahvaljujući turizmu, pobačaj nije više nikome onemogućen, pa ni u zemljama gdje postoje zakonske prijetnje. Ilegalni pobačaj i turistički legalni nadomak su i prosječno imućnom radniku u Evropskom zajedničkom tržištu.

— Antikoncepcijska sredstva obogatila su kemijsku industriju, premda nisu dostigla apsolutan uspjeh. Prirodna uzdržljivost uz točno vođenje temperature i kontrolu cervikalnog mucusa daje manje neuspjeha od svih ostalih antikoncepcijskih sredstava, osim pilule. Pilula je bila apsolutan uspjeh, ali zloba sudbine htjela je da je zaprijetila zdravlju i osvetila se mnogim »pilulašicama«. U jednoj godini tri milijuna Amerikanki odbacilo je pilulu, a slijedeće godine (1970) slijedile su ih Engleskinje.

10. *Seks i droga.* Drogiranu seksualnost možemo smatrati posljednjom stanicom koja je već s onu stranu užitka, kao kad bi s razodjevene žene počeli već guliti kožu. Najniži stupanj dekadentnog razvoja dostiglo je društvo na Zapadu bez sumnje činjenicom da se njegova mladež — cvijet naroda — znatnim dijelom počela svojevotjno trovati drogama. Bez sumnje da je tu posrijedi nezasitna gramžljivost za profitom besavjesnih dobavljača, koji su i čitavu seksualnu revoluciju naveli u svoje džepove, pa onda »moda« i dokazivanje »hrabrosti«, kad nedorasla mladež želi sve iskusiti, no jedan je činilac i prerano

zasićena, seksualno blazirana i frustrirana omladina bez ideala i cilja. Bježi iz zagušljivosti seksualnog razvrata u iluziju, pa i u smrt (prevelikim dozama droga), da se ne mora vraćati u realnost i odgovornost.

Seksualna revolucija nije otkrila nikakav misterij i nikakvu »novu Ameriku«, nego je pala žrtvom fatamorgane: mjesto čarobnih vrtova uz jezera ugledaše još jače usijanu bezvodnu pustinju. Draži ženina i muževa tijela odavno su poznate, no seksualna revolucija nije ih znala zahvalno i umjereno trošiti, nego ih je poput fakina u voćnjaku brzo progutala još zelene, polomivši grane. I s naravnog gledišta — kako ističu i ateistički seksolozi, poimence A. Hesnard — integralni u ljubavi i poštovanju izvršeni bračni čin seksualno nadilazi sve neuspjeha masturbacije i perverzije. Svakom neumjerenošću gubi seksualni čin na kvaliteti užitka. Seksualnom revolucijom zavedena mladež neće nikad znati kako je slatko »zrelo voće« u međusobnom poštivanju, bez osjećaja krivnje i depresije. Bog je stvorio bračnu vezu i digao je na čast sakramenta jer ima svrhu da usrećujući na zemlji navijesti neusporedivo dublju sreću u sjedinjenju s Bogom u vječnosti. Oko 5000 najviše bračnih činova u plodnom razdoblju žene gube na kvaliteti ako se učestaju i vrše bez prave psihičke pripreme: i samu seksualnost iskoriste najbolje oni koji se drže normi i reda, kao što se i hrane najviše naužiju oni koji njome ne naude svome zdravlju. Seksualna revolucija — paradoksalno zvuči — opustošila je seksualne užitke. Pravi su seksualni uživači oni pametni i umjereni koji sebi osim toga mogu čestitati da vrše kulturnu i etičku preobrazbu svoje ličnosti i ljudske kulture. Nije čudo da narodi s raširenom seksualnom revolucijom bilježe svoje prve godine s padom stanovništva, kao Zapadna Njemačka 1972. Carski Rim doživio je isto.

Etički razvoj na području seksualnosti

Je li seksualna revolucija porazila etičke norme kršćanstva i državne zakone? Smatramo da nije. Bitka još traje i ne znamo da li je dostigla vrhunac i točku obrata. Ako seksualna revolucija izvoštiti pobjedu, umrijet će od nje i sama kao pogansski Rim. Augustovo carstvo imalo je oko 54 milijuna stanovnika, nakon četiri stoljeća Konstantinovo carstvo na približno istom teritoriju imalo je samo 16 milijuna, i to pretežno kršćana, i svi ih povjesničari smatraju pobjednicima. Kolik će postotak propasti u zapadnoj civilizaciji, to nitko živ ne može procijeniti i proreći. Hedonizam kulture jednostavno ne može pobijediti: ako pobijedi zdrave sile, sam umire od samoubojstva. Razračunavanje između seksualne etike i antietike zbiva se u svakom američkom i evropskom srcu, osobito u mladim srcima kojima pripada budućnost. Mass-media prešla su, nažalost, u tabor antietike.

Pogledajmo strategiju i slogane seksualne antietike. Ona se poziva na integralni humanizam, na afirmaciju čovjeka na psihološkom, sociološkom i etičko-moralnom području:

1. Zahtijeva *apsolutno oslobođenje* od tabua prošlosti, od spona socijalnih sistema i običaja i od prijetnji i zabrana religija. Slogan krasno zvuči, no ako mu skinemo trijumfalnu koprenu, slika izlazi malo problematičnija. Apsolutna sloboda za svakoga, ne samo za mene, pretvara se u »rat sviju protiv sviju« i u sveopću nesreću. Siromah je istom potpuno slobodan od svega imanja, a zatvorenik je slobodan i od same slobode. Sloboda je pojam za koji bi logističari morali upotrijebiti znakove relacije: Ja (i drugi, nažalost) treba da dođem do

slobode od čega? I tu počinje nevolja. Još bi najbolje rješenje bilo osloboditi se same seksualne prisile i pripitomiti je da nas ne odnese poput prejake struje.

2. U seksualnosti bez ograda vidi se potenciranje života do vrhunca sreće. Mislim da onima koji žive u kako-tako uspjelom braku, u kojem se muž i žena vole te svjetla obraza odgajaju svoju djecu i diče se njome, ne dolazi ni na kraj pameti da zavide bečarima koji se potučaju od bordela do lokala za skupni seks, nikoga ne vole osim sebe i nitko ih ne može voljeti.

3. *Norme prošlosti izraz su zaostalosti.* Svećenici i moralisti odiozni su i dosadni predstavnici starog i preživjelog. Rado bismo čuli da li je baš sigurno da svijet uvijek ide naprijed i da je »novo« uvijek bolje od »staroga«. Zar bi 21 rascvjetana civilizacija završila kao historijske ruševine da postoji garancija kako je »novo« uvijek i bolje? Zar je to bolje da se toliki evropski narodi nalaze u statističkoj agoniji na rubu između pada broja stanovništva dok primitivni narodi eksplozivno rastu? Zar je bolje, priznajemo da je »novo«, da se svaki treći brak rastavlja u svadi i mržnji? Još shvaćamo da jedno egoističko i hedonističko srce može poželjeti kao »bolje« da vara i bude nevjerno u braku, no da li je spremno da bude prevareno i ostavljeno u ljubavi?

4. *Seksualne norme izraz su primitivnog fanatizma.* Permisivno društvo zahtijeva sveopću toleranciju, demokratsko određivanje: »Što svi čine, ne može biti zlo.« Pa i kad tone lađa, ne može biti zlo što svi padaju u dubinu. Što se tiče tolerancije, još je najbolje da se u toj točki složimo. Samo predstavnici seksualne antietike vrše moralni teror preko mass-media. Inače je bolje da što prije izumru bez potomstva, kao rimsko poganstvo. Za kršćanstvo je bolje da se opet pretvori u unutrašnji kvasac makar i u katakombama, nego da na lice-mjerje i glumu prisiljava hedoniste, kojima samo produžuje život kad ih sili na borbu.

5. *Naturalizam proglašuje čovjeka totalno i isključivo ovozemnim.* Čovjek niti ima cilja izvan užitka, niti kome iznad sebe odgovara za svoj život. On se tek gradualno razlikuje od životinja, a niti treba, niti se može s uspjehom opirati svojim nagonima. Korijen je seksualne revolucije upravo ta naturalistička pozitivistička antropologija. Dobro je da to jasno uvide bar oni koji nisu sljedbenici pozitivizma. Inače bi adekvatni odgovor najbjednijoj od svih antropologija, tj. interpretaciji čovjeka, pozitivističkoj antropologiji zahtijevao više prostora nego ga ovdje imamo.

Pred »tolerantnim« nasrtajima seksualne revolucije popustili su mnogi izvan i unutar Crkve. Zakoni očuvanja mladeži (*Jugendschutzgesetze*), zakoni protiv besramnosti i šunda (*Schmutz- und Schund-Gesetze*) vrlo se široko tumače do beznačajnosti, a policija za etičku kontrolu (*Sittlichkeitspolizei*) ima u Zapadnoj Njemačkoj premalo personala da bi mogla djelovati. Pred »tolerantnim« nasrtajima seksualne revolucije popustili su zakonodavci gledom na pobačaj. Ne pretvara li se »tolerantnost« u svoju protivnost, tj. u skrajnu »netolerantnost«, kad se osporava pravo na život nerođenom djetetu?

Dodajmo na kraju da su prema zapadnjačkoj seksualnoj revoluciji posebno neoptorni strani radnici, često rastavljeni od svojih žena i djece, koji s udivljenjem i bez kritike primaju što im nudi viša i »naprednija« civilizacija.

Pred valom seksualne revolucije pokolebali su se i neki unutar Katoličke Crkve. Kako su oni vitalniji, vitalnije ruše tradicionalnu nauku, problematizirajući je koji put bez mjere i razmjera. Ne vodi li ih pri tome nesvjesna želja da ugone »ovom svijetu«, uključujući ga u okvire Crkve kakav bio da bio? Svijetu time ne koriste, a Crkvi mnogo štode. Adekvatan odgovor uvijek je

dulji od neadekvatne problematizacije. Svaki njihov prigovor zahtijevao bi temeljitu studiju. Kratko ih navoditi i kratko im odgovarati znači spustiti se na njihovu razinu jeftinog problematiziranja, kojim daju dojam »velike kritičnosti« iznad svih dokumenata i autoriteta. Veliki su koji rješavaju probleme, a ne koji ih agnostički postavljaju. Crkvi su potrebni solidni i skromni radnici, koji će ovdje-ondje ispraviti neke pretjeranosti prošlosti da u novom svjetlu zasja vječna objavljena etika seksualnosti Novoga zavjeta.

II. Seksualna revolucija kod nas

Seksualna revolucija ima odjeka i kod nas. Svjedoci smo razgolićenih ilustracija po svim kioscima. Časopisi *Eva* i *Adam*, *Čik*, *Start*, *Tip-Top* humor uz često ozbiljne članke, izuzevši *Tip-Top* koji donosi samo seksualni humor, služe glavnom svoga sadržaja i svojih ilustracija širenju seksualne revolucije. Kod nas još po svoj prilici nema javno proglašanih lokala za skupni seks i ureda za »masažu«, no u ostalom čini se da držimo korak sa Zapadom. Drogiranje se istom u posljednje vrijeme pojavljuje.

Smatramo da su ideološke knjige mnogo značajnije od golih ilustracija, na koje će se nova generacija morati naviknuti kao seosko stanovništvo na svakodnevno promatranje životinjske seksualnosti. Stoga smatramo da je u smislu seksualne revolucije najvažniji događaj kod nas prijevod knjige Lizzie Bundgaard *About 16*, hrvatski je naslov *Seksološki savjetnik za mlade* (preveo dr Marijan Košiček, Zagreb 1972). Bitne razlike između te knjige i isto s danskog prevedene knjižice *Le petit livre rouge* nema. *Le petit livre rouge* daje još i savjete kako da se učenici ponašaju prema profesorima koji su liberalni i prema onima koji su konzervativni. Ne nagovara ih ni na kakvu bunu, nego samo na nepovjerenje i skrajnu hladnoću i rezerviranost.

Lizzie Bundgaard predstavlja se kao »pilulašica«, priznaje da je legla sa zaručnikom u krevet u 18. godini, a žali što nije već u 14. godini počela heteroseksualno živjeti. Da ohrabri svoje sljedbenike i sljedbenice, broji svoju vojsku: Pomeroyeva anketa kazuje za Dansku da već jedna trećina 10-godišnjakinja i 10-godišnjaka prakticira heteroseksualne igre, tehniku pettinga (str. 32). Tehnika pettinga uči se u knjizi do pojedinosti od poljupca do zubiju i jezika sve do znakova sigurnog orgazma kod djevojčice, koji nije lako postići (str. 30). Vrlo smo utješeni kad čujemo njezino umirivanje: »S druge strane, nemojte misliti da ste na neki način nenormalni ako još niste pokušali masturbirati...« (str. 33). U knjizi se daje detaljna pouka o antikoncepciji, sve je prikazano kao da nema opasnosti. Nek ne idu k liječniku »s religioznim predrasudama« (str. 44). »Svim bi djevojčicama valjalo ukloniti taj komadić kože (hymen) prije no što dosegnu pubertet, jer ih on samo smučuje (str. 64). Lizzie Bundgaard ipak osuđuje silovanje učenica pod školskim odmorima (str. 69).

U Danskoj — priznaje knjiga — jedna trećina brakova rastavlja se u roku od pet godina, tri četvrtine djevojaka udaju se prije 21. godine, a prva im se djeca rađaju 4 do 6 mjeseci nakon vjenčanja (str. 90). Jako se raširila na antibiotike otporna gonoreja; počela je kod hipijevaca, u Danskoj ima 14.000 oboljelih (str. 106). U Danskoj ima pola milijuna homoseksualaca — na 4,740,000 stanovnika 1965. g. (str. 112). »No homoseksualnost nije nemoralna« (str. 111). Prevodilac kritizira jugoslavenski krivični zakonik, koji homoseksualnu praksu kažnjava zatvorom od godinu dana (čl. 186).

Dr Košiček, prevodilac, završava s peroracijom: »Čitav naš način obrazovanja mladih ljudi apsurdan je dakle i do skrajnosti zastario i bez prave životnosti u svom upornom ignoriranju ljudske spolnosti. U tome je on još duboko zatrovan malograđanskim seksualnim licemjerjem, te mističnom protuspolnom filozofijom kršćanstva, tog zakletog neprijatelja životne radosti i prirodnog nazora o svijetu« (str. 122).

Takav stav nije sigurno marksistički, nego zapadnoevropski. Beogradski seksolog dr. Aleksandar Kostić kao marksist neusporedivo je bliže katoličkom moralu nego stav od dra Košičeka prevedene knjige. (Dr. A. Kostić, *Seksualno vaspitanje*, Medicinska knjiga, Beograd—Zagreb 1953.).

Od zagrebačkih marksista osvrnuo se dr. Ante Vukasović na podmetanje marksizmu zapadnjačkog seksualnog razvrata u knjizi *Odgoj, škola — religija — crkva* (kolektivno izdanje Školskih novina i Poleta, Zagreb 1969., str. 195.): »Vjerski cilj se zalaže za čekanje dok plodovi dozore, a pisac je protiv takvog čekanja mladih, on se slaže s mladima koji i na seksualnom području žele živjeti život. A kada to treba početi? Gdje je granica? Kada su mladi ne samo fiziološki, nego i psihološki, socijalno, moralno i društveno zreli za takav život? U čemu je smisao seksualnih odnosa? Pod kojim uvjetima treba stupati u takve odnose? Itd., itd. Pisac se uopće ne pita i ne daje odgovore na takva pitanja — kao da je najvrednije u životu uživati život, i to upravo na seksualnom području. — Daleko bi nas odvelo takvo rezoniranje: u pretjerano naglašavanje seksa (u čemu se posebno ističe naša dnevna štampa), u izdvajanju seksualnog iz područja moralnog odgoja i propagiranje potpune slobode. Takvi su stavovi zaista više štetni nego crkvena upozorenja na potrebu čekanja. Morali bismo znati da i socijalistički moral poznaje i priznaje određenu disciplinu i vladanje svojim postupcima i da je najveća vrlina moralne ličnosti čvrstog karaktera upravo vladanje samim sobom. U tom pogledu ni seksualni odnosi nisu izuzetak.«

III. Seksualna evolucija

Nasuprot tom trendu, koji ruši društvene i etičke ograde oko seksualnosti, proglašujući ih tabuima, svjedoci smo seksualne evolucije u najboljem smislu riječi: širok pokret obiteljske obnove. Prikazat ću one pokrete koji vjerno slijede direktive Crkve izražene u enciklici *Humanae vitae*, što sam ih imao sreću upoznati u izravnom susretu na kongresu obiteljske organizacije CLER u Poissyju kod Pariza od 2. do 9. srpnja 1972. godine.

Počet ću s organizacijom CLER. Započeta je 1962. godine. Kratica CLER znači *Centre de Liaison des Equipes de Recherches* (Centar veza istraživačkih ekipa). Središte je u Parizu, 39, rue du Cherche-Midi. Osnivači su sadašnji vođe, liječnički bračni par Rendu. Dr Charles Rendu nedavno je imenovan članom Papinske komisije za obiteljske probleme. Organizaciju su osnovale 4. lipnja 1961. liječničke i ostale obitelji na godišnjem nacionalnom sastanku organizacije CPM (*Centre de Préparation au Mariage*) u Versaillesu. Nacionalni duhovnik organizacije CPM, o. D'Heilly SI, koga sam prošle godine slušao na kongresu u Poissyju, zamolio je oca Stanislasa de Lestapis SI, poznatog stručnjaka za demografska i obiteljska pitanja, da sudjeluje u osnivačkom razgovoru. Osim te dvojice isusovaca i bračnog para Rendu među suorganizatore CLER-a spadaju i liječnički bračni par François et Michèle Guy iz Grenoblea.

U rujnu 1963. CLER ima već 71 odjel. U 12 gradova imaju grupe sa stalnim savjetovalištem. 460 liječnika pretplatilo se na dokumentaciju koja je pružavala temperaturne krivulje slane sa svih strana. Episkopat je 1962. odobrio bio organizaciju kao specijalnu komisiju Društva sv. Luke (*Association St. Luc*), kasnije nazvane CCMF (*Centre catholique des médecins français*). Nova organizacija surađuje s AFCCC (*Association Française des Centres de Consultation conjugale*) i s CPM (*Centre de Préparation au Mariage*); 1963. osnovana je filijala na otoku Mauritiusu.

Pokret se povezao sa sličnim organizacijama u 36 zemalja, od kojih 13 afričkih. Od 1966. organizacija prima i nekatolike. God. 1967., u jeku kampanje za kontracepciju protiv periodične uzdržljivosti CLER ipak raste brojem. God. 1967. ima 500 članova, ali su organizaciju napuštali liječnici i poneki svećenik. U toj kritičnoj godini (1967.) izašla je knjiga bračnog para dra Charles Rendu, *L'Église nous a-t-elle trompé?* (Da li nas je Crkva prevarila?). U srpnju 1968. izlazi enciklika *Humanae vitae*, koja je organizaciji dala nov poticaj. Oni su izdržali krizu i nastavljaju tradiciju obiteljske obnove u duhu nikad ne narušene vjernosti Crkvi. God. 1970. izašla je slična knjiga onoj Rendujevih, puna svjedočanstava bračnih drugova liječničkog para André i Héléne Isnard, *Harmonie charnelle - clé de la régulation*. Dr Rendu rekao mi je da tu knjigu moram nabaviti, no ja sam je već posjedovao i bio sam je pročitao. Vratit ćemo se još na te knjige koje sadržavaju najdragocjeniji dio njihova obiteljskog programa. Te iste godine 1970. CLER sudjeluje u akciji protiv pobačaja. Te godine organizacija je izradila svoj odgojni plan: *les couples-éducateurs*; apostolski bračni parovi polažu ispite i solidno se spremaju za savjetovanje na privatnoj bazi od obitelji do obitelji; za teže slučajeve nepravilnih temperaturnih krivulja ili kad ne znaju odgovoriti, telefonski se obrate centru. Te godine stiglo je u centar 900 listova s upitima. Osim odgoja i spremanja bračnih parova, CLER je poduzeo akciju seksualnog odgoja omladine i pouku u odgoju djece.

Na kongresu sam saznao da imaju 117 ekipa, od kojih svaka ima između 10 i 20 obitelji. Od 1969. prilično točno vode statistiku svoga rada: savjetovanja za odrasle.

	Pariz				Provincija			
Godina	1969.	1970.	1971.	1972.	1969.	1970.	1971.	1972.
Bračni parovi	840	850	1663	2097	2820	2818	893	1204
Zaručnici	305	352	698	972	1104	1236	1414	2011
Pojedinci	130	203	461	620	450	352	351	542
Ukupno	1275	1405	2822	3689	4374	4406	2658	3757
Listova je stizalo:	2200	2300	2752	3011	7200	7700	8664	8860

Ukupno u 4 godine 24.388 savjetovanja i 42.685 listova.

Za mlade parove i zaručnike organizirali su 171 sastanak u Parizu i 1035 sastanaka izvan Pariza; sudionika je bilo u Parizu 5365, izvan Pariza 24.977. Ukupno 1.206 sastanaka s 30.342 sudionika.

Za obitelji-odgojitelje bilo je u 4 godine: 195 sastanaka u Parizu s 3678 sudionika i 17 izvan Pariza s 1071 sudionikom. Ukupno 212 sastanaka s 4749 sudionika.

Organizirali su obiteljske vikende (48 sati): 11 u Parizu sa 1435 sudionika i 36 izvan Pariza sa 3704 sudionika. Ukupno 47 vikenda sa 5139 slušača.

U svrhu odgoja mladih organizirali su u 4 godine:

Kurseve za roditelje: 27 u Parizu sa 1076 sudionika, izvan Pariza 223 kursa sa 3619 sudionika. Ukupno 250 kurseva sa 4695 sudionika.

Za mladež u svrhu seksualnog odgoja održali su 106 sastanaka u Parizu sa 4314 sudionika, a izvan Pariza 886 sastanaka sa 22.948 mladih. Ukupno: na 992 sastanka 27.262 mladića i djevojaka.

I za mlade su organizirali vikende od 48 sati: 17 u Parizu sa 1995 sudionika, izvan Pariza 57 sa 1633 sudionika. Ukupno 74 vikenda s 3628 sudionika.

2000 odgojitelja nabavilo je audio-vizuelni materijal za seksualni odgoj; oko 100.000 mladih sudjelovalo je kod predavanja uz te dijapozitive.

Suosnivači CLER-a François i Michèle Guy, liječnici, izradili su za Columbiju (Cali) »Dvanaest načela obiteljske akcije«:

1. Demografski porast nije jedini problem sadašnjeg svijeta. Tim što zaustavljamo porast svjetskog pučanstva, nećemo riješiti automatski sve ekonomske, socijalne i političke probleme. Podizanje životnog standarda sigurnije zaustavlja prenapučenost od kontracepcije.

2. Regulacija poroda prvotno je stvar bračnih drugova prije nego stvar vlasti. »Kakva god bila prividna urgentnost tog problema, javne vlasti ne mogu ništa nalagati bračnim drugovima, koji ostaju jedini odgovorni za svoju plodnost, ali moraju informirati pučanstvo o svim vidovima pitanja i pripremiti mjesto za nove građane koji nadolaze.«

3. Regulacija poroda je jedno od pitanja koja se postavljaju bračnim drugovima. No ona nije jedina, ni najvažnija njihova briga, premda je plodnost u svim svojim oblicima u središtu čitavog bračnog života.

4. Da se planski uredi rođenja, možemo se: a) ili pouzdati u tehniku, tj. da istražujemo i širimo instrumente i djelotvorne medikamente; ili b) pouzdati se u ljude, tj. da njih naučimo kako će upoznati i upravljati plodnošću, a ne da se boje i pobijaju mehanizme ljudske plodnosti. Između ta dva puta, dva pristupa, biramo drugi, koji daje prvenstvo osobi i ne prijeti trima vrednotama obitelji i bračnog para.

5. Počitanje pred ljudskim životom (prva vrednota). Poštujemo dijete jer je ujedno jedan od zadataka braka na biološkom i na psihološkom planu (težnja za rekreacijom) i za sve što dijete predstavlja od začeca pa dalje kao bogatstvo u razvoju za dijete samo i za svijet u kojemu će ono živjeti.

6. Žena je vrednota kao osoba (druga vrednota). Ona je osoba ujedno kao žena, supruga i majka. Poštivanje žene ne ide skupa s time da joj krnjimo plodnost i alijeniramo je tehnikom, pretvarajući je u objekt zadovoljenja ili užitka. Poštivati ženu znači dopustiti joj da upozna sebe i razvije se te da zauzme svoje mjesto u društvu.

7. Muž je vrednota kao osoba (treća vrednota). On je muž, suprug i otac. Poštivati ga znači ne gubiti pouzdanje u njega, ne izigravati ga (kontracepcija je odviše često dogovor žene s tehničarom), ne krnjiti njegovu plodnost. Poštivati muža znači dopustiti mu da otkrije i preuzme svoje odgovornosti u prenošenju života, da može osigurati sreću svoje žene i svoje djece i uspjeh društva koje gradi.

Te tri vrednote čine tronožak obiteljske akcije koji neće biti u ravnoteži osim ako su sve tri vrednote jednako poštovane.

8. Bračni drugovi treba da upoznaju svoj brak na biološkom i na psihološkom planu: svaki bračni par prima pomoć, ne od tehničara nego od drugog bračnog para, koji je iskusio iste poteškoće i koji je u tu svrhu školovan (obitelji-savjetnici). Poduzimamo akciju od bračnog para do bračnog para na razini jednakosti koja traži stanovit smisao za nesebičnost i dragovoljnu požrtvovnost, no ne u smislu prozelitizma, nego u smislu ljudske solidarnosti (komunitarni razvoj).

9. Da bi mogli ravnati svojom plodnošću i bračnim životom, treba da prihvate, ne neku tehniku, nego nov način života: muž i žena treba da skupa razmisle o onom što su saznali i nadasve da žive u trajnom dijalogu, koji će im pomoći da se prihvate onakvi kakvi jesu.

10. Tako će muž i žena moći sami izabrati svoj način života i postati autonomni. Neće više ovisiti o liječniku, tehničaru obiteljske planifikacije, o dispanzeru, nego će biti samostalni. Oni će biti stvaraoci i odgovorni za život i sreću svoje obitelji.

11. U tu svrhu muž i žena trebaju vremena i stabilnosti. Potreban im je trajan okvir, ženidbena veza (kakva god bila) koja ne prestaje, ljubav koja ih sjedinjuje da mogu sazrijeti u svojoj originalnosti te stečena iskustva prenijeti svojoj djeci (afektivni i seksualni odgoj) i ustanoviti vrijedne odnose s društvom oko sebe.

12. Svaki čovjek može otkriti bogatstvo života i osobnosti. Ali vjera u Boga daje vjerniku osvjetljenje bračnog života koje drugi nemaju; ona ga jača u njegovu izboru.

Cali (Colombie), kolovoz 1972.

Čini se da je CLER ideološki vođa internacionale onih koji vjerno slijede encikliku *Humanae vitae*. Ta internacionala neprestano tiho raste, nošena mirnom savješću zbog vjernosti Rimu. Otkrili su novu ženidbenu mistiku, o kojoj ćemo još govoriti. Ne sumnjamo da Duh Sveti putem te internacionale gradi novu Crkvu, sposobnu za budućnost.

U samoj Francuskoj postoji čitav niz obiteljskih organizacija s kojima CLER surađuje, posebno *Equipes de Notre Dame abbéa Caffarella*.

27. studenog 1972., dakle nakon toga što sam sudjelovao na njihovu prošlogodišnjem kongresu u Poissyju, CLER je postigao priznanje državnih vlasti kao »ustanova obiteljske informacije i savjetovanja« (*Pétablissement d'information, de consultation ou de conseil familial*). Već više godina financijski ih pomaže državni budžet (*la caisse nationale*).

Sve dosadašnje podatke donio je prvi ovogodišnji dvobroj njihova časopisa »Amour et Famille«. *Qu'est-ce que le CLER?* No 78—79, 1—2, 1973.

Na njihovom kongresu u Poissyju prikazao sam ukratko naš obiteljski rad u Hrvatskoj i podijelio sam 150 primjeraka statuta Obiteljskog instituta u Zagrebu na francuskom. Među kongresnim predavanjima bilo je predavanje Msgra Pouparta, rektora katoličke univerze u Parizu, *Institut Catholique*. Govorio je o tri posljednja pape, koje je osobno poznao. Dvanaest godina proboravio je u Rimu. Svi su francuski koncilski tekstovi prošli kroz njegove ruke. Prikazao je jedinstven stav triju posljednjih papa prema crkvenim problemima današnjice i njihove visoke osobne kvalitete. Poslije svoga predavanja posebno je pozdravio našu skupinu: bio je, naime, u Dalmaciji, kojoj se nije mogao nadiviti, poznaje msgra Matijacu u Korčuli. Vrlo se zanimao za naš Obiteljski institut, uzeo je dva primjerka naših statuta. I oni kane osnovati Obiteljski institut. Poljska

delegacija obavijestila nas je o svom institutu te vrste. Na nekim drugim katoličkim sveučilištima u Francuskoj već postoje takvi instituti.

Za naš su se Institut posebno zanimali delegat s Filipina (Fr Cyril Lovett) i predstavnici kanadske organizacije SERENA. Jedni i drugi namjeravaju osnovati nešto slično. Rekao sam im da smo se mi inspirirali na Obiteljskom institutu louvainskog sveučilišta (*Institut des sciences familiales et sexologiques*).

Fr Cyril Lovett, Irac po podrijetlu i naravi, vođa obiteljske obnove na Filipinima, zamolio me dan prije svoga predavanja da mu prevedem njegov izvještaj s engleskog na francuski. Radio sam po noći i srećom da je njegovo predavanje odgođeno, pa sam stigao prevesti čitav tekst. Onda me zamolio da i čitam taj tekst pred publikom, a on da će odgovarati na pitanja u diskusiji. Predstavio se kao Irac s Filipina, sin naroda koji je osnovao najrazvijeniju koloniju na svijetu, Sjedinjene Američke Države. Mene je predstavio izjavom da najvjerojatnije imam prababu irskog podrijetla. Ja sam pričao publici kako me je tijekom kongresnih dana najprije proglasio Ircem po prababi, onda sam postao irski rodak, a za koji dan postao bih »whisky brother« (drug s kojim pije viski). Taj dragi i komunikativan irski svećenik, kao što su općenito svi irski svećenici što sam ih bio sretao prije u Engleskoj, dao je vrlo značajan izvještaj o obiteljskom pokretu na Filipinima. Skupina sociologa proučila je anketama filipinima pučanstvo da bi našla rješenje za naglo povećavanje stanovništva. Došla je do zaključka da na Filipinima, gdje se živi prirodno i gdje svatko voli djecu, može uspjeti jedino kombinirana Oginova i termo-metoda. Neovisno o državi i Crkvi, industrijalci koji su financirali to ispitivanje, financirali su i »jurišni program« (*programme de frappe*). Stvorili su radne ekipe, opskrbili ih lecima, dijagramima, praktičnim prikazima i slali redom u pokrajine: u svakom kraju ostajali bi po 17 dana s točnim programom da sve pouče o termo-metodi. Sad je Fr Lovett organizirao časne sestre, dao im isto tako »jurišni kurs« od osam dana i slao ih iza radnih ekipa da popune, podrže i nadgrade odviše tehnički shvaćene informacije radnih ekipa. U izvještaju koji sam čitao Fr Lovett je istakao, da termo-metoda bolje uspijeva kod priprostih koji bez sumnjanja prihvate što im se kaže, pa tako individualno i kolektivno sugeriraju pravilnost ciklusa osjetljivom psihosomatskom uređaju kod žena, dok školovani sumnjaju, te svojom problematizacijom sugeriraju nesigurnost svojim ciklusima. Dok sam to čitao, prekinuo me jedan liječnik iz publike i zamolio me da ponovim taj pasus. S radošću je istaknuo da je to i njihovo iskustvo: termo-metoda bolje uspijeva kod priprostih.

Na kongresu sam upoznao delegate kanadske organizacije SERENA, koju su predstavljali bračni par Gilles et Rita Breault, sami osnivači organizacije. Gospođa me je zamolila primjerak statuta Obiteljskog instituta. I oni kane nešto slično osnovati, a za uzvrat poklonila mi je čitavu mapu dokumenata o njihovoj organizaciji. Onda redovito primam njihov časopis iz Kanade. SERENA (*Service de Regulation des Naissances*) osnovana je već 1955., šest-sedam godina prije CLER-a. Bračni par Breault tražio je 1955. rješenje za sebe kod obiteljskih katoličkih organizacija u Francuskoj i Belgiji. Termo-metoda bila je to rješenje. Nisu htjeli da ono ostane samo njihovo blago, pa su zajedno s abbéom Georgesom Matte započeli pokret koji je do 1962. toliko narastao da su ga morali temeljitije organizirati; tako je »ekipa Breault« postala SERENA (*Služba za regulaciju poroda*). Nakon jedne televizijske emisije dobili su u veljači 1963. dvije tisuće pisama. God. 1963. izdao je liječnički par Jacques Baillargeon knjižicu *La régulation des naissances*; dosad je prodano 65.000 primjeraka. God.

1964. i 1965. stvoreno je četrdesetak ekipa koje su išle u provinciju. God. 1965. otvoren je ured *Le Centre de liaison des équipes SERENA* (CLES).

30. rujna 1969. guverner provincije daje organizaciji državno priznanje. Već 1962. držali su predavanja u Montréalu unutar ginekološkog odjela sveučilišne klinike. Dr. Claude Lanctôt, ginekolog i opstetrik, dobio je financijsku pomoć od *World Population Councila* u svrhu proučavanja prirodnih metoda regulacije. Dr. Claude Lanctôt, kao i dr. Jacques Baillargeon pozivani su na međunarodne simpozije Amerike i Evrope.

Do lipnja 1972. SERENA je obuhvatila oko 300 *couples admoniteurs* u 40 ekipa, spremljenih bračnih parova, koji su obradili 36.052 obitelji, prosječno 4000 godišnje. — »Brojna svjedočanstva, skupljena od kojih 35.000 bračnih parova u 16 godina, utvrđuju nas u uvjerenju da temperaturno-simptomatska metoda, kad je dobro primijenjena, pospješuje bračni dijalog i rast međusobne ljubavi supruge.« (*Seréna*, Juin 1972., str. 8.)

Više od tih lijepih organizacijskih uspjeha i internacionalne iradijacije — na kongresu su bili osim nas delegati Poljske, Portugala, Belgije, Kanade, Kameruna, Sjevernog Konga, Martinika, Madagaskara, Filipina — zanima nas idejni sadržaj. Ima, naime, impozantnih obiteljskih pastoralnih organizacija koje su se dale zavesti u opoziciju papinoj enciklici *Humanae vitae*, pa se pitamo koliko oni zaista doprinose obnovi Crkve, a koliko djelotvorno zavode one koje dohvate svojim djelovanjem.

Zajednička je značajka svih navedenih organizacija da vjerno slijede seksualne norme Katoličke Crkve od kojih nisu odstupili ni za krize uoči objavljivanja enciklike *Humanae vitae* ni nakon toga. — Težište je njihova rada na pozitivnoj pastorizaciji obitelji po obiteljima. Ne troše previše vremena na rad protiv pobačaja i protiv antikoncepcijskih sredstava kao npr. katolički pokreti u Sjedinjenim Američkim Državama, s kojima smo također u vezi, konkretno *Celebrate Life Committee*, *Long Island* u državi New York. Zele da budu otvoreni i inovjercima, pa zato ne poduzimaju vjerske i molitvene akcije kao *The Family Communion Crusade* (Massachusetts), koja nam je poslala sličice s hrvatskim tekstom posvete obitelji svetoj Obitelji; taj pokret promiče zajedničku obiteljsku sv. Pričest.

CLER, kao i SERENA, znanstveno proučava i promiče temperaturnu metodu, a u najnovije vrijeme dodaju kontrolu cervikalnog mucusa, metodu tzv. »suhih dana« dra Billingsa. Suosnivači CLER-a, François i Michèle Guy, napisali su predgovor knjižici Paul Thym(a)e, *Fertile and Infertile Days in Married Life*, (Jan Mucharski 1973. Massachusetts) koja poučava kombiniranu metodu Oginovu, termometodu i Billingsovu »suhih dana«. Kad sam ga pitao što misli o Doyleovoj kromometodi, dr. Rendu mi je rekao da su je oni napustili jer je skupa i odveć osjetljiva, pa je stoga nepouzdana. Pitao sam dr. Renduja o terapiji nepravilnih termo-ciklusa, znajući iz njihovih izdanja njihov stav, ali sam htio znati da li se što u toj točki promijenilo. Rekao sam mu da bi se s moralnog stajališta mogli opravdati hormonalni preparati u puerperiju i u menopauzi; moralisti opravdavaju hormonalnu pilulu da se odgodi menstruacija radi sportskih ili artistskih nastupa ili izleta. U obranu od nasilja mogu se upotrijebiti i antikoncepcijska sredstva. Pijani partner poistovjećuje se s nasilnikom. Znao sam iz istraživanja dr. Juliette Pascal (*Quand de l' amour surggit la vie*, Le Centurion 1971.), liječnice iz skupine CLER-a, da u Francuskoj upotrebljavani hormonalni preparati samo još više uznemire cikluse u puerperiju i menopauzi. Dr. Rendu je potvrdio taj stav i rekao da treba poduzeti sveopću terapiju i

promjenu u načinu života. Pitao sam ga je li gdjegod pokušana prolaktinska pilula da riješi nepravilnosti puerperija i produži laktaciju. Odgovorio je da mu to nije poznato. Pitao sam ga također o kemoreakcijama sline kao testu plodnosti. Rekao mi je da ima jednu studiju o tome, ali da je još prerano govoriti o toj novoj metodi; boji se da će ona biti skupa i osjetljiva, kao i Doyleov kromotest. Pričao sam mu slučaj iz Njemačke, da je hormonalna terapija ciklusa uspjela kod jedne meni poznate osobe.

Informativno proučavaju i ostala antikonceptijska sredstva, no uvjereni su iz iskustva: tko dobro poučen započne naravnu metodu periodične uzdržljivosti, napustit će prije ili kasnije sve ostale. Po njihovim istraživanjima kombinirana Ogino-termička metoda, kojoj sada dodaju i kontrolu cervikalnog mucusa, zaostaje sigurnošću samo za pilulom, koja je apsolutno sigurna; dakako ako se i ona pravilno primjenjuje, ni pilula nije bez svog postotka neuspjeha. Sve ostale antikonceptijske metode manje su sigurne od prirodne metode kontrole plodnih i neplodnih dana. Pritom jedino prirodne metode kontrole rađanja ne opterećuju bračni život na psihičkoj razini, štoviše one favoriziraju dublju i plemenitiju ljubav. Bilo mi je otkriće na kongresu u Poissyju kad je jedan bračni par iz publike izjavio da oni i za vrijeme trudnoće primjenjuju disciplinu periodičnog uzdržavanja da se ne odviknu i zbog psihičkih prednosti »zaručničkog doba« usred bračnog mjeseca. U članku *Seréna est-il à l'heure de 1972?* dr. Suzanne Parenteau-Carreau ovako formulira taj stav: »Treba živjeti razdoblje uzdržljivosti u zagrljaju jedan drugoga. Supruzi treba da sebi tjelesno iskazuje svoju ljubav svaki dan, imali ili nemali seksualne odnose. Mnogo je supruga u toku razdoblja uzdržljivosti, proživljena u nježnosti, otkrilo nov svijet osjetnih i emotivnih gesta koje još nisu imali prilike da upoznaju prije, pa su i njihovi seksualni odnosi — koje nipošto ne preziru — izašli začudno obogaćeni.«

Na temelju iskustva tisuća bračnih parova oni nipošto ne smatraju, kao neki protivnici *Humanae vitae*, da periodična uzdržljivost ugrožava ljubav i dovodi do *casus perplexusa*: ili spasavati ljubav ili reskirati antikonceptiju protiv enciklike.

Za vrijeme kongresa održan je poseban sastanak o predmetu *copula reservata*. Kako je u isto vrijeme bilo i predavanje o odgoju mladih, pa i iz razloga delikatnosti nisam sudjelovao na tom sastanku. Pitao sam gospođu Jasnu Gali, koja je prisustvovala kongresu od strane »Kršćanske sadašnjosti«, kako se odvijao taj sastanak o *copula reservata*. Pričala mi je da su o svemu govorili potpuno otvoreno, no da ima dojam da sam dr. Rendu nije sklon »rezerviranoj kopuli«, bar za mlade bračne parove. Ovom prigodom dobro je spomenuti dr. Paula Chaucharda, istaknutog biologa Sorbonne, koji surađuje s CLER-om. Njegovе bi knjige zaslužile posebnu studiju. On zagovara *copulam reservatam* kao simbol cerebralizacije seksualnosti i vrhunac vlasti čovjekove slobode nad nagonima.

Na kongresu CLER-a sve se odvijalo u obliku diskusija, uvježbavala se dinamika grupe. Otvoreno govore o seksualnim problemima do posljednjih intimnosti, a sve je ipak inspirirano najizvornijim, upravo asketskim kršćanskim oduševljenjem. Takve su im bile i liturgijske svečanosti. Pjevanje je bilo pod pratnjom na gitari, pa čak kojiput uz afrički bubanj, u koji je udarao predavač crnac iz Afrike. Kod molitve vjernika, pa ponovo prije pretvorbe, izražavali su spontano svoje molbe iz publike. Pa i jedna propovijed bila je u tom obliku: nakon čitanja svatko tko je htio dodavao je svoje refleksije. Dva od osam dana kongresa bila su posvećena duhovnoj obnovi. Jedno večе i jutro proveli smo

u strogoj šutnji. Pater D'Heilly S.I., koji je vodio te dane sabranja, govorio je o Mojsijevim kušnjama primjenjujući ih na obiteljski život. Meditaciju o smrti počeo je otprilike ovako: »Poznato je da u CLER-u nema tabua, o svemu se otvoreno govori, o copula reservata, o fiziologiji ljudskog tijela, o seksualnim nastranostima. . . Ipak postoji i u CLER-u jedan tabu: ne smije se govoriti o smrti. Razbijmo i taj tabu!« — U okviru duhovne obnove obavljena je liturgija pokore uoči sv. mise, no nakon zajedničkog odrješenja povuklo se nas četrnaestak koncelebranata u misnom odijelu u ispovjedaonice i kutove, pa su, koji su željeli, dolazili na individualnu ispovijed (meni troje). — »Pružite mir jedan drugome!« izvedeno je tako da smo svi koncelebranti pošli do redova stolica i zagrlili prvoga koji je zagrljaj prenio dalje. Bili su delikatni pa su nasuprot nama svećenicima na unutrašnji rub stolica postavili muškarce. Dogodilo se da je meni nasuprot bio dr. Charles Rendu, osnivač CLER-a. Čvrsto me zagrlio i ja njega i rekao mi je spontano nekoliko riječi. Sve je odisalo skrajnjom smionošću, nepogrešivom delikatnošću i iskrenošću.

Najvažnijim svojim doprinosom smatraju što dublju transformaciju seksualnog i obiteljskog života u askerskom i religioznom smislu. Zato mi je dr. Rendu govorio da moram nabaviti knjigu Andréa i Héléne Isnard, *Harmonie charnelle — clé de la régulation*, 1970. Na prednjoj stranici knjige dodano je: »Dar za vjenčanje — uputa za svaku dob!«, a na poleđini je napisano: »O da smo to prije znali . . . , ne bismo dotle došli! Taj uzdah srca često čujemo. Ova knjiga želi da odgovori tom uzdah.« Knjigu daju čitati svima, od mladih do roditelja, premda svjedoči o intimnom bračnom životu. Na dnu poleđine otisnuli su svjedočanstvo švicarskog ginekologa dr. Raymonde Stucki: »Kako je jednostavna ta knjiga, po mom mišljenju najbolje od svega što sam dosad čitala. Smatram je divnom zbog jednostavnosti, duboke ravnoteže i terminologije pristupačne svima. . . .« Dr. Rendu hvalio mi je tu knjigu da ne bi hvalio sličnu, koju je on napisao sa svojom ženom: *Da li nas je Crkva prevarila?* — Organizacija CLER time nastavlja stariju tradiciju bračne mistike koju su razvili katolički obiteljski pokreti vjerni crkvenoj nauci. Dr. J. Férin i G. Ponteville iznijeli su slična svjedočanstva 1963. u knjizi *Amour et fécondité*. Navest ćemo niz tih svjedočanstava iz te posljednje knjige, da ne diramo u cjelinu knjiga organizacije CLER-a, za koje se nadamo da ćemo više toga objelodaniti.

Muž, advokat (8 godina braka, 3 djece): »Ženidbeni odnosi imaju za me golemo značenje i stoga ih ne želim zlorabiti. Umjerenost očuva činu privlačnost i sprečava da ne postane rutina.« (Ib., 51.)

Muž, profesor (3 godine braka, 1 dijete): »Razdoblja uzdržljivosti imala su za nas vrlo sretne posljedice i utjecala su na naša buduća sjedinjenja. Potrebna su ta razdoblja uzdržljivosti i uvelike koriste mužu i supruzi jer oboje osjete koliko jedno treba drugo. Molitva, čitanje, svjesno prihvatanje crkvenih normi pomogli su nam u braku. (Ib., str. 52.)

Žena inženjera (4 godine braka, 2 djece): »U početku je bilo teško. Trebalo je tapkati u mraku, jer je teško zauzdati tako imperativne težnje, ali uzdržljivost obogaćuje. Da, tvrdim da ljubim beskrajno više svog muža otkako mu se divim kako se zna suzdržati i mene hrabri da isto činim za dobro moga zdravlja.« (Ib., str. 52.)

Žena stolara (9 godina braka, 4 djece): »Doba suzdržljivosti jesu razdoblja pokore i stvarnih žrtava, još težih za me sada iza drugog djeteta. To je, naime, za mene doba snažnih težnji; no radost se uvijek povećavala od početka našeg braka.« (Ib., str. 52.)

Muž, namještenik (7 godina braka, 3 djece): »Razdoblja suzdržljivosti pokazala su se blagoslovljenim za jedinstvo braka. Nestali su problemni seksualnog nesklada da ustupe mjesto žrtvi, koja, istina, košta, ali je činimo iz ljubavi jedno prema drugome.« (Ib., str. 53.)

Žena činovnika (8 godina braka, 4 djece): »U početku su razdoblja suzdržljivosti bila izvor nervoze i napetosti. A sada nas ona više približuju jedno drugome: moralno, intelektualno i duševno. Često primanje sakramenata pokore i euharistije nameće nam se.« (Ib., str. 53.)

Žena poljoprivrednika u Africi: »Doba nužne suzdržljivosti uče nas koliko vrijedi i koliko doprinosi žrtva u životu udvoje. Ta razdoblja pružaju supruzi prigodu da se sve više divi svom mužu kad zna da ga žrtva mnogo stoji. Pa i muž se divi ženi zbog njezine hrabrosti za vrijeme trudnoće i poroda. Ta razdoblja daju mužu prigodu da i on doprinese žrtava u dužnosti plodnosti, i to čovjeka jača jer velikodušni supruzi trpe što ne mogu sudjelovati u patnjama poroda pa se smatraju manje vrijednima. Ali uzdržavanje koje traži pametno odgađanje novih poroda velik je dokaz ljubavi, sličan spremnosti žene da vedro prihvati trudnoću i porod. U doba kad je potrebna suzdržljivost, ako već nema bračnih sjedinjenja, razviju se drugi oblici bračnih intimnosti: povjeravam se jedno drugome, dogovaramo se, međusobno se bolje razumijevamo i osjećamo da smo bolje shvaćeni.« (Ib., str. 53.)

Muž, radnik (3 godine braka, 1 dijete): »Otkrio sam čišću ljubav, manje egoističku jer suzdržljivost zahtijeva velikodušnost.« (Ib. str. 53.)

Muž, profesor (11 godina braka, 4 djece): »Suzdržljivost postaje mučna nakon osam dana. Ona u meni stvara neraspoloženje kojem teško odolijevam i griješim protiv ljubavi. No ona svejedno jača našu ljubav jer se čekamo kao u doba zaruka. Ona me čini zaljubljenijim u smislu kako zaljubljenost shvaća moja žena.« (Ib., str. 54.)

Muž, namještenik (5 godina braka): »Smatram da je suzdržljivost nužna i poželjna i da učvršćuje ljubav. Ustanovljujem da je žena zadovoljnija kad vidi da nije muškarčeva igračka i da se on zna žrtvovati za nju.« (Ib., str. 54.)

Rudareva žena (3 godine braka, 1 dijete): »Mnogo više ljubim svoga muža jer u doba suzdržljivosti zna biti tako delikatan i vrlo fin (chic) i tako pokazuje da me poštuje.« (Ib., str. 55.)

Muž, žandar (8 godina braka, 6 djece): »Za mene je suzdržljivost vrlo teška, postajem mrzovoljast i hvata me opsesija.« (Ib., str. 54.) Divimo se hrabrosti tog muža, koji nije smogao nijedne pozitivne riječi, i to je jedina donekle negativna izjava u 35 neselekcioniranih svjedočanstava.

Muž, namještenik (4 godine braka, 3 djece): »Pogreška je kod nas muževa koji mislimo da se ne može drukčije, da naš temperament zahtijeva često zadovoljavanje itd. Dva mjeseca suzdržljivosti nisu me ubili, niti mi naškodili, a bude li potrebno, podnijet ću i 3 do 6 mjeseci. Štoviše, moja žena i ja želimo doći do sporijeg ritma jer nas dublje usrećuje. Ni ja ni ona ne bismo iz niza razloga (zdravlje, plaća, međusobni sklad) htjeli da nas iznenadi četvrta trudnoća. Osim toga, napor suzdržljivosti uz podvostručena svjedočanstva nježnosti, koje moja žena toliko cijeni, viši su način očitovanja ljubavi. Pa kad čovjek ima hrabrosti za takav napor, ne može a da ne bude napretka.« (Ib., str. 56.)

Žena ratara (18 godina braka, 6 djece): »Žalim one koji ne moraju nikad imati razdoblja suzdržljivosti. U to doba još smo više zaljubljeni i strastveni.

Ženu više privlači muž i on je nježniji. Preko dana više se bavi njom, očituje joj ljubav riječima, gestama, pogledom... i ti mali znakovi pažnje usrećuju ženu. Za to doba (15 dana svaki mjesec) kojiput vršimo copulam reservatam.« (Ib., str. 56) — Taj je bračni par primjenjivao Oginovu metodu bez temperature.

Muž, liječnik (11 godina braka, 5 djece): »Suzdržljivost mi je pomogla da napredujem od odveć ljudske i egoističke ljubavi i prema supruzi i prema Bogu. Uvelike su mi pomogle molitve i pouzdanje moje žene i dublje shvaćanje kršćanskog braka.« (Ib., str. 57.)

Žena namještenika (14 godina braka, 4 djece): »Između prva dva djeteta, dok sam dojila, potpuno smo se suzdržavali. Bilo je stanovitih napetosti. Između druge djece, zahvaljujući metodi Ogino, razdoblja suzdržljivosti bila su kraća. Ipak su nam teška, osobito mužu. No jačala nas je molitva da nam kćeri i sinovi sačuvaju nevinost. A pomagao nam je i apostolat, da i drugi upoznaju Krista.« (Ib., str. 57.)

Žena zanatlije (5 godina braka, 3 djece): »Što dalje, to smo sretniji u razdobljima potrebne suzdržljivosti. U početku je bilo napetosti u svakodnevnim susretima. No disciplina je postala naša snaga i izvor radosti i ljubavi. A odnošaji nakon žrtve bili su odgovor, svaki put ljepši i draži.« (Ib., str. 57.)

Muž, novinar (17 godina braka, 6 djece):

»Zahvaljujući periodičnoj suzdržljivosti, mogli smo, prvo, pripremiti kako treba dolazak svakog od naše šestero djece. Znajući s velikim koeficijentom sigurnosti da će nam odnosi biti plodni, nastojali smo stvoriti najbolje fizičke i moralne uvjete. Možemo reći da smo htjeli svako naše dijete i da smo izabrali najzgodniji čas začeća.

No ta je metoda dopustila da odgojimo svoje seksualne odnose. Ograničivši ih na neplodno doba (osim kad smo htjeli dijete) nametnuli smo sebi suzdržljivost, odnosno, nametnula nam ih je sama narav. Tako smo uredili da u to doba padnu časovi velikih poslova i napora. Na taj način nismo osjetili da bi suzdržljivost zahtijevala pretjeran napor volje ili da bi uzrokovala međusobne napetosti. — Neki su nam govorili da se upravljanje seksualnim odnosima protivu elanu ljubavi. Neka nam dopuste da im odgovorim, kako se prava ljubav sjajno slaže s razumom, ali da se strasti često daje maska prave ljubavi. Zar ljubav traži da se damo potezati od slučaja jednog susreta ili uzbudljiva čitanja? Ne znači li to degradirati i poniziti ljubav ako dopustimo da joj kaprice postanu zakon? Ako dopuštamo da razum treba da ravna našom egzistencijom, posebno tjelesnim potrebama i željama, ne vidim zašto bi seksualni život bio u tom iznimka?

Dodajemo da su seksualni odnosi, tako disciplinirani, dobili svu svoju vrijednost i draž. Oni koji prihvate suzdržljivost par dana u mjesecu, s mnogo više ukusa žive svoje odnose od onih koji se prepustaju svakoj mušici. Ali nadalje taj napor periodične suzdržljivosti osigurava moralnu otpornost ne samo na seksualnom području nego i na čitavom području moralnog života...«

Pisci Férin i Ponteville vele da nisu načinili nikakvu selekciju u 35 svjedočanstava da bi dokazali tezu, nego su ih sve iznijeli.

Organizacija CLER organizirala je razradenu široku anketu o periodičnoj suzdržljivosti. Rezultate je objelodanio dr. Rendu u knjizi *Da li nas je Crkva prevarila*, str. 248.

Ni u njihovim izdanjima, ni na kongresu nisam zapazio da razvijaju demografski i sociološki stav. Ne provode ni propagandu za više djece; pitanje njihova broja prepuštaju savjesti pojedinaca. Premda se bave odgojem mladeži, ukoliko je on priprava na brak, problem općeg odgoja djece kao da je u pozadini: njima je u središtu problematika ljubavi i odnos samih supruga. U tim točkama imamo mi možda neke prednosti. Bilo je, istina, na kongresu i predavanje iz genetičke psihologije, ali površno i nestručno; razvojni stadiji prerano su postavljeni, npr. Edipov kompleks već u treću godinu života.

Stav koji mi u Hrvatskoj ističemo isto tako nije harangiranje za što veći broj djece, nego da roditelji djecu zaista ljube i pametno odgajaju. Jedno jedino dijete situacijski je u opasnosti da bude odgojeno kao egoist, dva djeteta lako postaju rivali, a u životu neugodni tipovi koji se uvijek nadmeću, tek s tri djeteta dobiva se povoljna odgojna situacija. Što je bogatija dječja sredina, to više se vježba inteligencija i govor, hrabrost i samostalnost, smisao za druge i radnost. S psihološkog stajališta nije dobro da djeca dođu prebrzo jedno za drugim: najbolje je da se slijedeće dijete rodi kad su prijašnjemu tri godine, pa je završilo stadij »duševnog nošenja«. — Demografski gledano, bez nekih ekspanzivnih tendencija, da piramida dobi bude kako-tako normalna uz dovoljno mladih ruku koje rade za mirovine produžene starosti, nijedna obitelj ne bi smjela stati prije četvrtog djeteta jer je oko 90% brakova sterilno, djeca i mladi umiru u stanovitom postotku, pa i ne žene se svi. Koji imaju više od četvero djece, pridonose biološkom pomlađivanju nacije, te zaslužuju posebno priznanje, ako velik broj djece nije tek izraz primitivnosti i neodgovornosti, tj. ako se ne brinu za djecu. Ni mi ne propovijedamo neodgovorno očinstvo i majčinstvo.*

* Nekoji ne vole da se govori o orijentacijskom broju »četvero djece« jer su individualne prilike vrlo različite. Moralka ipak ne preza pred točnim brojevima kad se npr. radi o krađi, premda su i tu okolnosti individualne, pa kaže da je svota koja znači uzdržavanje kroz sedmicu dana uvijek teška krađa. Roditelji se ipak moraju odlučiti na određeni broj djece, a ne bilo koji, i to — kako Drugi vatikanski sabor kaže — »vodeći računa o potrebama vremenitog društva i same Crkve« (GS 50). »Sporazumno će i zajedničkim nastojanjem stvoriti sebi ispravan sud imajući pred očima svoje osobno dobro i dobro već rođene djece ili djece za koju predviđaju da će se još roditi; prosudit će i materijalne i duhovne prilike svoga stanja; vodit će konačno računa o dobru obiteljske zajednice, o potrebama vremenitog društva i same Crkve. U krajnjoj liniji taj sud moraju donijeti sami bračni drugovi pred Bogom. No kršćanski supruzi neka budu svjesni da u načinu svoga postupanja ne mogu raditi samovoljno, nego su uvijek obavezni slijediti svoju savjest koju treba uskladiti s Božjim zakonom...« Isto poglavlje završava poticajem »da velikodušno prihvate dostojno odgojiti i brojniju djecu« (GS 50). Ekonomski normalno situirani roditelji ne bi iz psiholoških i demografskih razloga smjeli stati prije četvrtog djeteta. Vidimo opasnost u postavljanju orijentacijskih brojeva, jer bi netko mogao pomisliti da je četvero djece vrhunac velikodušnosti. Stoji da zdravlje supruge, siromaštvo i mali stan mogu opravdati manji broj djece, pa će takvi roditelji morati pedagoške poteškoće rješavati tako da na drugi način stvore bogatije dječje društvo svome malobrojnom potomstvu, npr. u dječjem vrtiću; stoji da oni sami o tome odlučuju po savjesti kao, konačno, svi ljudi u svim svojim moralnim obvezama; stoji da radi tih razloga ne smijemo prigovarati nikome tko nema nijedno ili ima samo jedno ili dvoje djece dok ne znamo njihove mogućnosti i okolnosti. Ipak je orijentacijski broj koristan, pa su ga neizravno postavljali svi moralisti i propovjednici osuđujući Einkind- i Zweikindersystem, a mi iz demografskih razloga nismo oduševljeni ni s Dreikindersystemom.

Seksualnoj revoluciji — u stvari destrukciji — koju je komercijalizirana publicistika stavila na svoje naslovne stranice, suprotstavljamo snažne pokrete seksualne evolucije. Oni preobrazuju, i oplemenjuju obiteljski život. Te tihe i čiste duboke vode nose svu budućnost svijeta i Crkve, a zastupnici seksualne sebičnosti i besprincipijelnosti i bolje je da nemaju potomstva — samo bi ga iskvarili. Tako se s čovječanstva neprestano skida plijesan. Božji sud na svijetu često je imanentan. Budućnost pripada bosim nogama — rekao je Svet Marden — a mi dodajemo: i čistim srcima, koja će Boga gledati.

Stjepan Tumbas

GLEĐANJE NA MORALNE PROBLEME »HUMANAE VITAE« U ITALIJI

Često se govori da se u Italiji vrlo mnogo drži do dogmatske ispravnosti, no da su mnogo tolerantniji u pitanjima morala. Osim toga, Talijani su rođeni pravnici, pa vrlo lako sve gledaju pod vidikom prava — »što Crkva dopušta ili zabranjuje« — tražeći, koliko je moguće, da sve svedu na najmanje obveze, a da pritom ne zaniječú principijelnu važnost zakona. Treća bi karakteristika mogla biti prirodna im diplomacija kojom žele prevesti »žedna preko vode«, ali na uljudan i ljubezan način.

Ne smijemo zaboraviti da se u Italiji redovito piše vrlo obzirno i pažljivo: nitko se ne želi staviti u sukob s hijerarhijom i crkvenim vlastima. Tek posljednjih godina mogu se čitati u kontestatorskim časopisima i listićima otvoreni napadaji na hijerarhiju, pa i na samog Papu. No ako se redovito malo piše protiv odluka crkvene hijerarhije, to ne znači da se sve odluke vrlo strogo uzimaju: malo je možda naroda koji tako često primjenjuju princip epikeje, tj. blagog tumačenja zakona; uza sve teoretsko poštivanje zakona praksa ide svojim blažim tokom.

Da se bolje shvati stav talijanskih vjernika i svećenika, treba imati na umu utjecaj što ga vrše stranci u Italiji, napose u Rimu. U najraširenijem talijanskom tjedniku *Famiglia cristiana*, čija naklada dostiže 1,500.000 primjeraka, već godinama surađuje o. Bernhard Häring, poznati njemački moralist. Njegova je »širokogrudnost« u više navrata bila osporavana, no to ne priječi da njegova rješenja utječu tjedno na kojih pet milijuna katoličkih čitatelja i da stvaraju javno mišljenje. Među mlađim svećentvom dobro su poznata djela Karla Rahnera i drugih progresivnih teologa. Talijanski prijevod djela *Handbuch der Pastoraltheologie* donio je u pitanju braka žučljive napadaje Franza Böcklea na encikliku *Humanae vitae*.

Govoreći o enciklici *Humanae vitae*, moramo spomenuti da se u njoj nikad ne spominje teški ili smrtni grijeh. Osobno sam uvjeren da je Papa sigurno pretpostavljao bar objektivno teški grijeh, jer se inače ne bi mogao protumačiti nje-